

DILEMA (ALI KOMBINACIJA): ŠTIPENDIJE ALI KREDITI?

O univerzi je bilo v zadnjih nekaj mesecih izrečenih mnogo sodb (in obsodb), ki so bile podprte s »konkretnimi dejstvi«, ta pa največkrat različno interpretirana. Posplošena ugotovitev bi se verjetno glasila: univerza postaja splošen družbeni problem.

Za to ugotovitev ne govori le dejstvo, da je bila univerza večkrat označena kot »odtujena«, »abstraktna«, da prehaja v »akademizem« in »intelektualizem«. Vse to v narekovaju zato, ker so te ugotovitve podane s stališča naše (proizvodne) prakse, torej nekritično, saj ni bilo nikdar zastavljeno vprašanje tega stališča samega, vprašanje, koliko je ta naša konkretna praksa sama odtujena sodobni (proizvodni) praksi.

V zadnjem času se s strani družbe močno povečuje pritisk na univerzo v obliki želje po izobrazbi, po študiju ali vsaj »akademskih časteh«. Vsega tega pritiska univerza ni sposobna absorbirati, pa smo zato (toda ne samo zato) priča pravemu izbruhu visokih in višjih šol. Ta povečani pritisk se izraža tudi v poslabšanih razmerah na univerzi; ob tem lahko mirno zapišemo, da reforma univerzitetnega študija v svojem najbistvenejšem ni uspela.

Problem je dvojen: navznoter se kaže kot neorganiziran ali slabo organiziran študij, kot problem selektivnih izpitov, osipa, itd., kot problem v bistvu absurdne zahteve nekaterih univerzitetnih delavcev, naj praksa izdela »profil kadrov« kakršne potrebuje, univerza pa jih bo »izdelala«. Navzven pa se problem pokaže samo takrat, kadar se zaostri, kadar je družba prisiljena dajati več, kadar zahteva več ali bolje ali drugače izobraženih strokovnjakov, kadar se zastavi vprašanje socialne strukture študentov itd. Priznati je treba eno: vse te probleme rešujemo, toda rešujemo jih kot pojave, kot aktualne in boleče fenomene, nikdar pa ne sežemo globlje, ne iščemo vzrokov. Vselej gre le za družbeno kurativo, nikdar ali malokdaj za preventivo.

Primer takega reševanja je trenutno najaktualnejši problem: materialni položaj študentov. Ta je bil doslej vselej reševan z »udarnimi gasilskimi enotami«, ko je že gorelo, nikdar pa nam ni uspelo preprečiti problema v njegovem bistvu, preprečiti vzrokov. Sistem štipendiranja je v glavnem neizdelan, neizpeljan, zato nestimulativen in sploh nezadosten. Prav isto lahko očitamo sedanjemu sistemu kreditiranja: po obsegu nezadosten, neizdelan in krivičen. Vendar je jasno, da se v reševanju problema giblje mo znotraj teh dveh relacij v obliki dileme ali kombinacije, in da nekega tretjega realnega izhoda ni.

Reševanje naj bi verjetno teklo po dveh tirih: prvi upošteva obstoječo situacijo in začenja v njej, drugi končuje v nekem sistemu, ki bi bil ne samo boljši, temveč tudi (predvsem?) pravičnejši. Dilema se pojavlja zato, ker tako za prvo (štipendije) kot drugo varianto (kredit) lahko navajamo dejstva. Za štipendije govori to, da teoretično ni moglo priti do nikakršne hiperprodukcije kadrov, da tisti trenutek, ko zanje ni bilo družbenih potreb, tudi štipendij ni bilo itd. (toda ta »za« je na dokaj rahlitičnih nogah ob vprašanju, kakšna je ta praksa, ki delegira število inženirjev, zdravnikov itd., in ob ugotovitvi, da štipendij ni bilo niti ob vnebovpijočih potrebah. Mar je lahko štipendija tista vez, ki povezuje »prakso s teorijo«, »proizvodnjo z univerzo«, ali je to lahko in mora biti delo na univerzi?!).

Za kredite govori to, da so dostopnejši, stimulatивnejši, pravičnejši v tem, ker omogočajo študij vsem. Toda krediti so tudi odgovornejši, ne le za študente, temveč tudi za družbo. S kakšno pravico sprejmemo v prvi letnik nekega oddelka dvakrat več študentov, kot jih sme, to se pravi, da objektivno more preiti v drugi letnik, in nato vsem tem »vpisanim in (vnaprej) obsojenim« podeliti kredite?

Takih »za« in »proti« je še mnogo. V sedanji situaciji je nujno, da jih določene domislamo, postavimo drugega zoper drugega, pretehtamo, izberemo in se odločimo. Toda treba je, da »premišljujemo« prav vsi, zakaj ta problem ni univerziteten, temveč družben.

Tribuna bo v prihodnjih številkah poskušala odpreti nekaj teh problemov, prav zato, da se omogoči javna in odkrita diskusija. Apeliramo na vse odgovorne, da se vanjo vključijo, da s tem izločimo možnost spekulativne rešitve in omogočimo rešitev dileme, ki bo dolgoročnejša in smiselnejša rešitev, ne pa »gasilska akcija«.

Verjetno je tragično in simptomatično, da »družbenost« univerze priznavamo šele sedaj, ko je postala splošno družbeni problem: torej prav zaradi zaostrenih odnosov. Mi vsi, ne le univerzitetni delavci, moramo poskusiti vzpostaviti drugačne.

Zato v razpravo pozivamo prav vse: organizacijo Zveze študentov, vse odgovorne forume, štipenditorje in štipendijske sklade, delovne organizacije, predstavnike občinskih skupščin in zlasti študente. Kajti rešitev ne sme biti parcialna in v korist nekaterih, marveč mora vsebovati korist za vse.

Milan Pintar

Znotraj Foto: Karpo Acimović

VPRAŠANJA UČNO - VZGOJNEGA PROCESA NA FAKULTETAH

OKROGLA MIZA TRIBUNE

V našem drugem razgovoru za okroglo mizo smo želeli osvetliti vprašanja, ki se pojavljajo predvsem na ravni fakultet in ki jih tako ali drugače univerzitetni delavci rešujejo neposredno pri svojem delu. Zato smo na naš razgovor povabili po enega delavca z vsake fakultete. Zdi pa se, da so univerzitetni delavci tako preobremenjeni z najrazličnejšimi sestanki, da ne utegnejo še med seboj razpravljati o svojem delu. Tako se večina žal ni mogla odzvati našemu vabilu. Snov razgovora smo razčlenili v tri točke:

1. ORIENTACIJA, SELEKCIJA, DIFERENCIACIJA. V ta okvir sodi vprašanje, kdaj in kako usmeriti mladega človeka, da bo izbral sebi, svojim sposobnostim in zanimanju primeren študij; dalje, kako zgraditi strog in pravičen sistem selekcije, v katerem bi tisti, ki bi bili izločeni, zgubili kar najmanj časa, sposobni pa lahko kar najhitreje in najkvalitetneje razvijali svoj študij. In končno sodi sem tudi vprašanje, kdaj in kako naj se študentje usmerjajo v poglobljeni študij ožjega območja, kako zagotoviti uspešno specializacijo obenem s širokim poznavanjem svoje stroke in njenega mesta itd.

2. SEMINARSKI NAČIN DELA IN IZPITNI REŽIMI. Pod to točko smo razpravljali o seminarjih, v katerih študent aktivno razvija in pridobiva znanje pod neposrednim vodstvom in nadzorstvom docenta; o vzrokih, zakaj ta način dela ponekod ni najuspešnejši in kakšne nove oblike bi kazalo uvesti. Po drugi strani pa sodi pod to točko razprava o problematiki izpita kot načina preverjanja in vrednotenja znanja. Je to edini način, ali ga lahko (moramo) kombinirati z drugimi? Če ni edini, kakšni so drugi načini preverjanja in ocenjevanja znanja? Danes pride študent marsikje v neposreden stik s profesorjem šele na izpitu; je to prav?

3. ASISTENTI, DEMONSTRATORJI. Če hočemo zagotoviti kontinuiran študij, v katerem je študent kar najbolj aktiven in samoiniciativen — po drugi strani pa čim več v neposrednem stiku z docentom ali drugim vodjem svojega študija, potem moramo izkoristiti vse možnosti, ki nam jih nudi ustanova asistentov in demonstratorjev. Status obojih je precej nejasen, vendar lahko zelo natančno opredelimo delo, ki ga opravljajo. Je njihovo zdajšnje delovanje zadovoljivo? V kateri smeri in kako je treba prevrednotiti njihov status, da bi nam omogočal sodobnejši in uspešnejši študij? Kakšne bi bile tedaj njihove naloge?

V razpravi sodelujeta Miroslav Kališnik, docent na medicinski fakulteti, in France Križanič, izredni profesor na fakulteti za naravoslovje in tehnologijo. Pismene prispevke pa sta poslala Franc Gologranc, docent na fakulteti za strojništvo in Boris Paternu, docent na filozofski fakulteti.

KALISNIK

Ne bi želel začeti s komplimenti, vendar je dejansko treba pohvaliti iniciativo uredništva Tribune, in sicer zato, ker se mi zdi, da je resen odnos študentskega časopisa do važnih problemov zelo pozitiven stvar.

Že dalj časa nisem opazil revolverjskih člankov, zaradi katerih sem jo včasih z nejevoljo odložil. Mislim, da so problemi na univerzi dejansko težavni in da se jih ne da kar mimogrede odpraviti. Zato pozdravljam vašo pobudo. Na sestanek sem prišel z veseljem in z zanimanjem, da bom slišal mnenje tako svojih tovarišev, ki učijo na univerzi, kot študentov. Zelo rad bi izmenjal poglede, izkušnje in prav rad bi skupaj z vami razpravjal o vprašanjih, ki ste jih načeli.

O nekaterih točkah obširnega programa ne morem zavzeti nikakršnega dokončnega stališča; če sem pošten, moram priznati, da zato, ker mi stvari niso še jasne. Verjetno pa je tudi, da nekatere vprašanja sploh niso rešena ne v svetu ne pri nas in bi jih bilo treba šele raziskati.

Univerzitetna pedagogika ali bolje rečeno hebagogika, ker gre za mladostnike, najbrž ni popolnoma razvita stroka, najbrž ni popolnoma razvita stroka in tako ne odgovarja na vsa vprašanja — žal mi je, da tu med nami ni nobenega pedagoga.

Ko sem poslušal nekoč neko predavanje o vlogi znanosti, sem slišal tole zelo

zanimivo misel: »Večkrat bi bilo dobro zamenjati parlament z elektronskimi možgani in ob te elektronske možgane postaviti ljudi, ki bi vanje dajali samo ustrezne podatke in vprašanja ter dešifrirali odgovore, ki jih dajejo možgani. Na ta način bi si prihranili mnogo časa, truda in sredstev.

Neredko se dogaja, da škodljiv parlamentarizem o kakšnih vprašanjih samo medli situacijo. Zato skušajmo študirati in raziskovati te probleme, ki so še nerešeni, ker vsi sodimo, da ne moremo dati odgovora nanje. Ta misel ni nova. Po svetu in v naši državi so raziskovalne ustanove, ki proučujejo tovrstne probleme, na primer zavod za univerzitetni pouk v Novem Sadu v okviru rektorata univerze. Ponekod obstajajo po fakultetah metodološke komisije, ki imajo podoben namen — na znanstven način proučevati ta vprašanja.

KRIŽANIC

Pozdrav in zahvala Tribuni za pogumno izrečene besede: orientacija, selekcija, diferenciacija. Prišlo so pravi trenutki; letos je še čas, da razmislimo, kako bomo Slovenci stopili v tretje tisočletje, predlagana gesla pa kot nalašč sodijo v tako razmišljanje. Le v enem se s Tribuno ne strinjam, da gre za probleme predvsem na fakultetni ravni. Vprašanja so splošnega pomena in le družba v celoti, taka kot je in taka, kot naj bo, jih lahko rešuje in reši. Ne pravilnikov in ne

sistemov za usmerjanje ne potrebujemo, le družbo, k jasnemu cilju naravnano, sposobno, da z vso močjo zgrabi mladega človeka in ga oblikuje v zavestnega in sposobnega soustvarjalca.

Cilj naše družbe je jasno zastavljen in že z imenom države izpovedan. Sposobnosti družbe za usmerjanje, izbor in razčlenjevanje pa je treba šele razviti. Za zdaj, ali vsaj do zdaj, je v našem gospodarstvu in v naši nadgradnji tako kot v moderni umetnosti. Vse je dobro, ker se da vse interpretirati. Zato so tudi naše napake vselej pravilne. Reforma, če naj bo res revolucija v vseh nadstropjih, pa nas silijo v realistični, normativni pogled na stvari.

Pri usmerjanju mladega človeka igra odločilno vlogo srednja šola. V letih, ko se človek oblikuje, sedi pač v srednješolskih klopih. Tu, v gimnaziji bi morali dati najboljše ljudje naroda. Osebnosti, široko razgledane po svoji stroki, ki bi čutile njen današnji utrip in ga znale posredovati mladim. Ob njih bi učencem preskusil svoje moči in se ogrel za ustrezno življenjsko pot. Gimnazija bi morala biti močno selektivna šola tako za učence kot za profesorje. Toda doslej je družba zelo malo storila za boljšo selekcijo srednješolskih kadrov, po vojni je njihov ugled prejel padec kot narasel. Ničesar nismo storiili, da bi se za ta poklic odločali najboljše. Naša prva naloga v prihodnjih desetletjih bo zgraditi kadrovsko močno gimnazijo.

Na univerzo pride študent z že izbranim ciljem, naloga univerze je, da ga za ta cilj usposobi, uvede v strokovno ali celo v znanstveno delo. Tudi ta naloga terja profesorja — kajpot, ki ga ne najdemo povsod. Sam mora biti aktiven delavec v svoji znanosti, pa bo znal biti tudi dober učitelj. Njegovo znanstveno delo mu bo najboljše vodič pri pouku, navedbo ga bo na najustreznejše oblike dela z učenci.

Pri nas smo daleč od take personalne unije znanosti in pouka. Tako zelo zahtevno kadrovsko politiko je imela univerza leta 1919. Tedaj pa njeno uresničenje ni bilo tako težko kot danes; kadrov ni bilo treba oblikovati, kar uvozili so jih. Danes si velja zastaviti vprašanje: ali je bolje vztrajati pri celotni slovenski univerzi pro domo ali pa vsaj nekatere profile šolati drugje. Delitev dela med jugoslovanskimi univerzami bi lahko prispevala k boljši kvaliteti. Za marsikatero stroko bi bila ena stolica v Jugoslaviji dovolj. Ko bo enkrat naša industrija res industrija in ne prepleškana obrt, se nam bo posvetilo, da je pametneje in ceneje šolati kadre v tujini in jih zaposlovati doma, kot pa šolati doma in jih zaposlovati v tujini.

To je nekaj bežnih in površnih misli, ki so mi vzrojile po glavi ob vašem vabilu.

TRIBUNA

Kaj mislite o tisti vrsti orientacije, ki so jo prakticirali na medicinski fakulteti in katere posledica je bila, da je ta fakulteta absorbirala odličnjake?

KALISNIK

Naša fakulteta vsako leto sprejme tiste, ki imajo po dosedanjih izkušnjah največ možnosti, da bodo uspešno študirali. To pa še zdaleč niso samo odličnjaki.

TRIBUNA

Zdaj izdelujejo načrt, da bi mladino usmerjali že v zadnjih dveh letih gimnazije.

KALISNIK

Zavzemam se za to, da bi moralo biti usmerjanje mladine v poklice kontinuiran proces, ki bi se začel v najzgodnejši mladosti in trajal vso šolsko dobo. Mladino lahko usmerimo v določene poklice ne samo glede na njene sposobnosti, ampak tudi glede na objektivno potrebo družbe po ustreznem strokovnjaku. Zato bi bilo potrebno, da bi za vse profile strokovnjakov izdelali dolgoročne plane.

TRIBUNA

Družbenih planov kadrov ni mogoče izdelati.

KALISNIK

Ni res. Na seminarju v Dubrovniku »Univerzitet danes« je bila na primer posebna tema posvečena vprašanju planiranja visokošolskih kadrov. Priznam sicer, da niso bile podane rešitve, bili pa so nakazani principi planiranja, to se pravi, da ti principi obstajajo in da jih je treba uveljaviti.

Razmišljal sem o planiranju medicinskih strokovnjakov. Vemo, kako se naše prebivalstvo razmnožuje, lahko tudi približno predvidimo, kako se bo verjetno gibalo prebivalstvo v mestih in na vasi. Lahko tudi predvidimo, kdaj bodo ti zdravniki, ki danes živijo, upokojeni ali umrli, koliko zdravnikov potrebujemo po normativnih svetovne zdravstvene organizacije in koliko jih danes imamo.

TRIBUNA

Vrnimo se na prejšnje razpravljanje: če bi torej ozdravili razmere na srednji šoli, ali bi na univerzi odpadel velik del zla?

KALISNIK

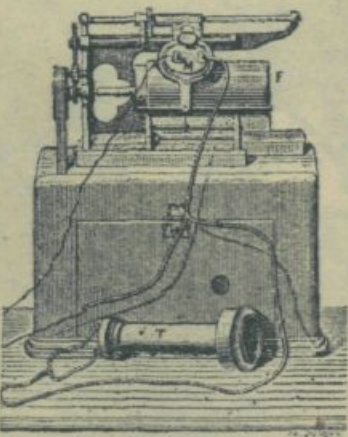
Opažamo, da je znanje kandidatov vsako leto boljše, ker opozarjamo že srednješolce na program naših sprejemnih izpitov. Zato smo letos predlagali zavodu za napredek šolstva, da povemo vsem šolam, kakšno izobrazbo pričakujemo od tistega dijaka, ki naj bi uspešno študiral medicino. S tem bi nekoliko vplivali na izoblikovanje programa srednje šole, zlasti tako, da si bo vsak dijak izbral še poseben predmet katerega bo več poslušal, več študiral.

KRIŽANIC

Selekcija je družbeni proces in če ta proces nasplohi ni kontroliran, ga je treba kontrolirati vsaj v srednji šoli. Če srednja šola te kontrole ni sposobna organizirati, ji lahko pri tem zelo veliko pomaga.

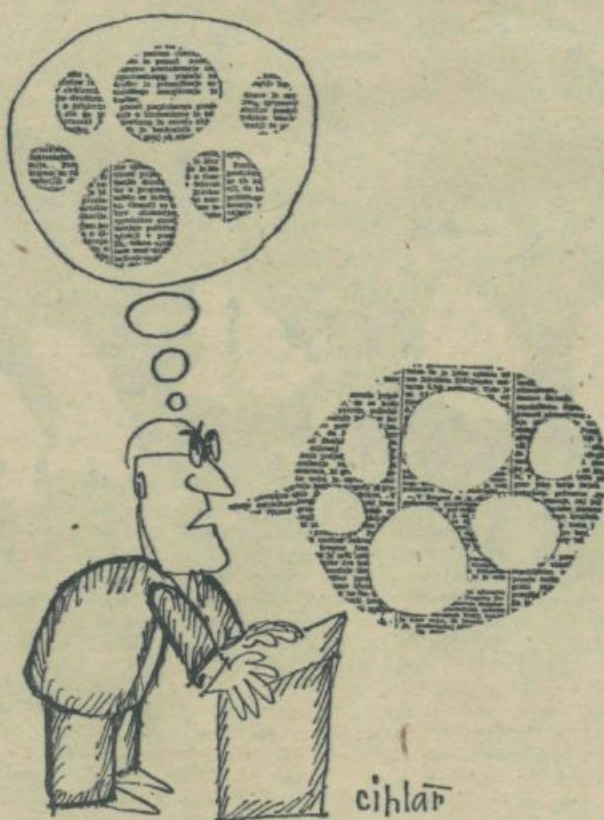
Nadaljevanje na tretji strani

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOCI RAČUN 503-608-72 — LETNA NAROČNINA TISOČ DINARJEV. POSAMEZEN IZVOD 40 DINARJEV — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POŠTNA PLAČANA V GOTOVINI

UREDNIŠKI ODBOR:
FRANCE ANZEL (TEHNIČNI UREDNIK)
RASTKO MOCNIK (ODGOVORNI UREDNIK)
MILAN PINTAR
DIMITRIJ RUPEL

BREZ BESED

cihlar

TE DNI NA NAŠIH FAKULTETAH

cihlar

— Kam se pa rinete, ali ne vidite, da je že vse nabasano do zadnjega kotička?
— Presneto! Jaz moram noter, jaz sem profesor.

mitja meršol

zaradi

Zaradi nečesa
Zaradi nekoga
Zaradi ničesar
Zaradi nikogar

Že dolgo je trobental glasnik,
kar predolgo dolgo svoj
trarara,
da se je sodnik za prekrške
zmotil v nezmotljivosti svojega kladivca

Drvo je de facto in de iure jokalo,
ko je žaga kot
pohotna starka zasadila svoje zobe
stare in nove umetne
vanj

Zmotil se je razsodil, stari,
ko je jezodil, da starka
ni mislila nič hudega
nič hudega
Sama ljubezen, sama ljubezen
do bližnjega

Drvo pa je žalostno preminilo v
obcestni kamen
in psički kodrastih barv
na vrhovi nevede
močijo tla okrog njega, da bi spet
pognalo, da bi spet pognalo
Ko je tako lepo počivati v senci

Potem pa smo šli na naš ljubi
weekend

In dež je jezno padal na žage
»Saj nismo krive, saj nismo krive«,
so vpile, ko jih je posiljevala
nesramno, sredi belega dne, ta
rja

Ptic pa ni bilo na cesti
Bila je predaleč od gnezda
Pa tudi nevarno je za mladiče,
saj je tam sam prah in
pasji urin

Mi pa smo luštno metali žogo
v zrak
in pili Vita, vitalo ljub
in sentimentalno ljubili zrak
in kožo naših devic

Psi pa so lajali in hoteli
domov
Nikogar ne moreš ta nebeliti,
da bi mu ugajala ta nebeska klima
Ute so tako mračno lepe
s kupčkom sena in kostjo
pred vhodom
Sprehod, oh sprehod ob
obcestnih kamnih, hov, hov

Pasja volja ni zmagala,
v naši oblasti je
oblast
Dali smo jim naočnike in
abecedo

»Naj se izobražujejo, mrhe
pasje«
Psi niso več tulili na tuno,
ampak so se pogovarjali s
hAv
hEv
hIv
hUv
pa tudi s hOv, kadar so bili
nostalgično dobre volje
Hodili so v bar, lepo in dostojno
in gledali neizobražene brate
v programu

Ko smo se vrnili
Bil je to žalosten dan prav za vse
Psi niso več hodili na cesto
pušcat sledove
Veliko bolj je prijetno
angleško stranišče

OSIROTELO ZALOŽNIŠTVO

Knjiga je pač zaklad, ki jamči narodu svoje življenjske kulture in nje poglobitni del — knjižni jezik — je streha stavbe, ki se ji, če ni pokrita, kaj kmalu omajejo temelji. Nekoč smo že zapisali, da je jezik edina možnost, ki daje narodu naravno naravo, da je treba torej ta jezik skrbno čuvati, karavo, da je treba čuvati narodnost, ki je naš skupni imenovalec in naša prvobitna opredelitev. V mislih na probleme dosti manj načelne (bolj vsakdanje) narave smo obiskali nekaj slovenskih založb. Ko smo na naša navna vprašanja dobili predmisleka vredne odgovore, smo uvideli svojo navivnost in se prerodili v skeptike, ki si postavljajo vprašanja, kot jih postavlja zgornji uvod.

ZALOŽBA LIPA — KOPER

Ko sem vprašal za poslovanje založbe, so takoj zavzeli obrambno pozicijo. Bili so prepričani, da prihajam z očitki, da izdajajo komercialne knjige. Ne da bi posebej vprašal, so me skušali prepričati, da je Angelika (Anne in Serge Golon: Angelika — knjiga, ki je ob izidu pobudila mnogo očitkov) koristno in dragoceno berilo. Odkrili so mi svoje karte. Angelika je edina knjiga, ki so jo lahko izdali v precejšnji nakladi (7000 izvodov), ki ima drago opremo in visoko ceno, ki pa so jo kljub naštetim (sicer bremenitnim) okoliščinam najlažje prodajali in z njo prodali celo na goriški in kobarški knjižni trg. S to knjigo so zaslužili toliko, da so po drugi strani mogli kriti izgubo pri pesniških zbirkah slovenskih pesnikov. To je preprost račun — pri »popularnih« knjigah zaslužiti toliko, da lahko odplačaš davek slovenski literarni ustvarjalnosti! Povedali so, da se le malokdaj zatečejo po pomoč k skladu za pospeševanje založništva pri sekretariatu za prosveto in kulturo SRS, ker jim v sedanjem položaju ni potrebna — oni sami (v okviru lastnih sredstev) subvencionirajo knjige, ki me grede. Tako so lahko prejšnja leta izdajali tudi tri do štiri slovenske pesniške zbirke na leto, tako so lahko letos izdali Obledete pasteje Ade Skerl. Pokazali so mi kalkulacijo za eno Lipinih pesniških zbirk, tiskarjev delež — 200.000 din, oprema — 20.000 din, tiskarna 584.000 din; upravno-podjetniški stroški znašajo — 126.000 (malo!), knjigotrški rabat — 180.000 din. Vsi ti stroški znesejo 1.110.000 din. Če bi prodali celo naklado (600), bi pri ceni 1200 din za knjigo iztržili 720.000 din. To pa je kar 390.000 dinarjev manj, kot znašajo stroški. Tej razliki se bodo po vsej verjetnosti pridružili še drugi tisočaki, kajti kot pravijo, prodajo pesniških zbirk komaj eno petino naklade. Slovenskim pesnikom torej slabo kaže! Nasploh pa je zanimiva ugotovitev, da takšno zbirko financira kupec Angelike ali katere druge vmanj zahtevne literature.

Poleg te determinante knjižnega trga, ki zahteva »pristopnejša« čtivo, igra pri naši razčlenitvi vloge tudi struktura slovenskih bralcev. Skromen knjižni odkup je opaziti predvsem pri domačih avtorjih in pri knjigah z mehkim ovitkom. Slovenski bralec želi imeti v svoji zbirki v usnje vezano knjigo in mu niti cena ni najhujša ovira. Gospodarska reforma je pri Lipi le skrč v prihodnosti. Trenutno je njihovo stanje ugodno, prodaja dobra, cen niso spremenili, program pa je tudi obsežen in pester.

V tisku so naslednje knjige: Bogomir Magajna — Zivljenje in sanje (uredil France Vodnik, bibliografija — Marjan Breclj), Ottokar Janetschek — Beethoven, André Soubiran (avtor zdravniškega romana Ljudje v belem) — Dnevnik žene v belem, Arnold Krieger — Ljubljena in preganjana, Anne in Serge Golon — Neukročena Angelika IV. del, Arthur Swerr — Zdravnik tiranov, A. Slodnjak — Pogine naj pes, Borisa Paternuja — Slovenska proza do moderne, v leto 1966 pri Lipi še nimajo izdelanega dokončnega načrta. Med predvidenimi izdajami so naslednja dela: pesniška zbirka Evalda Flisarja — Symphonia poetica, Borisa Paternuja — Slovenska proza do moderne, v dogovoru pa so tudi z Brankom Hofmanom za nov roman. Založba Lipa želi zaradi svoje geografske lege seveda tudi italijanske avtorje, tako so predvideli Carla Cassola, Dina Brusattija in Brancattija.

Kaj naj rečemo za sklep? Da je Lipa pravzaprav pametna založba, ker zaupa le lastnim (notranjim) rezervam. In tudi, da je ena pesniška zbirka na leto vendarle premalo. Sicer pa pojditmo naprej — k drugim založbam.

MLADINSKA KNJIGA — LJUBLJANA

Urednik Uroš Kraigher je povedal: »Med urednikom in komercialistom v založbi ne sme biti nasprotja! Tudi ne gre za to nasprotje, je še rekel, temveč za odnos do knjige. Knjigotržec in urednik morata oba ljubiti knjigo, oba morata biti kulturnika. Tako to nasprotje izgine. Kajti dobra knjiga je lahko tudi »komercialna«. Komercialna je bila knjiga o Prešernu. Z njo bi lahko zaslužili, če ga ne bi polomili komercialisti. Niso preračunali, da bo povpraševanje tako veliko in so v prvi nakladi tiskali le 6000 izvodov. Ti izvodovi so bili takoj prodani in ponatisnili so še 8000 izvodov. Seveda pa knjige, kot je Angelika ali Prešeren, ne morejo biti rešitev za mlade pesnike in pisatelje slovenskega rodu.

Menda je res čas, da bi začeli vzgajati slovenski knjižni trg, bralece, kupce. Znan je pojem pohišvenega značaja knjige. Marsikdo, ki kupuje knjigo, jo želi imeti na polki, vsem na oči, lepo vezano in z zlatimi črkami. To je slovenski malomeščanski kompleks. Zato je dostoj propadla še vrsta zbirk, ki so bile samo broširane. Tako je propadla Borkova Mala knjižnica, tako je propadlo Cvetje iz domačih in tujih logov, tako je propadlo Klasje. In takšne knjige so bile potrebne. Morda so krive založbe, ki so pre zgodaj obupale, saj se ne da pričakovati spreobrnjenja čez noč. Najdlje je še prišel Kondor Mladinske knjige. Uroš Kraigher, ki je urednik te zbirke, je dejal, da je osnovna nit Kondorja — izdajati izbrana dela iz domače in svetovne književnosti, ki so ali bi lahko bila predpisana za branje v okviru državljanske literarne izobrazbe Kondorja danes tiskajo v nakladi 12.000 izvodov, kar priča, da knjiga »gre«. Po-

leg Kondorja izdaja Mladinska knjiga še Sivi kondor s programom, ki ga danes izdava pravzaprav Cankarjeva založba z zbirko 100 romanov. Poleg obeh pa je Mladinska knjiga pripravila še 48 knjig zbirke Moja knjižnica. To bo berilo za otroke v osemletkah. Edina težava v zvezi s to zbirko je ta, da so se pri Mladinski knjigi odločili, da izdajo vseh 48 knjig skupaj. Izračunali so, da pomeni to 130 ton knjig. In pri tem podvigu se je zataknilo. Tiskarna ni hotela več tiskati, ker ji Mladinska knjiga ni poravnala starih računov. Imela je blokiran račun, ker je vsa razpoložljiva sredstva vložila v gradnjo velike tiskarne na Titovi cesti. Poleg tiskarne je na denar čakalo tudi mnogo avtorjev in pravijo, da so imeli srečo, da jih niso vsi tožili. Če bi jih... bi jim Trda predla. In menda še danes stojijo v tiskarni tone in tone svinca za zbirko Moja knjižnica, le papirja ni, da bi veličastna ideja o 48 knjigah zasijala »rna na belega.

Glede financiranja imajo pri Mladinski knjigi drugačen princip kot pri Lipi. Ker ne izdajajo Angelik (Prešeren pa je le eden), večkrat priskoči na pomoč sklad za pospeševanje založništva. Tako so subvencionirani učbeniki, zbirka Kozmos in mnoge druge kulturne in znanstvene edicije. Notranja subvencija obstaja v tem, da se odrežejo konvencionalnemu obračunavanju režijskih stroškov. Konvencionalen obračun je takle: pri golih (tisk, honorarji) stroških znesu cena žepne knjige npr. 100 dinarjev. Oni pomnožijo to vsoto z 2 in dobe prodajno ceno. V drugih sto dinarjih je vračunano njihovo poslovanje, trgovina in vse ostalo. Notranja subvencija je zdej v tem, da se odrežejo faktorju 2 in pomnožijo prvi stotak z 1,5 ali 1,2. Včasih seveda pomnožijo tudi s 3, če se jim zdi, da bo knjiga prenesla tudi višjo ceno. Drugi del subvencije krijejo v okviru celega podjetja. Tako letos računajo s 16 milijoni posebne izgube, kar bodo morali pokriti v okviru podjetja.

Vsa akumulacija v založništvu izvira seveda iz drugih dejavnosti, pri zalaganju knjig nastaja kvečjemu deficit. To je vprašanje vesti našega založništva. Ali bo v pogojih reformiranega gospodarjenja še voljno prenašati breme izdajanja knjig za slovenski narod? V Cankarjevih časih je bilo to breme brčkone še večje in vendar je Blaznik tiskal vsak

Cankarjev rokopis, mu dajal predume za tekste, ki jih ni imel v rokah niti Cankar itd. itd.

Pri Mladinski knjigi tožijo tudi zaradi vse večjih tiskarskih stroškov. Ti stroški rastejo iz leta v leto (med zadnji spremembi so narasli za 50 odstotkov), ob tem ko ostaja knjigotrški rabat, torej odstotek, ki pomeni živahnost in dinamiko knjižnega trga, nespremenjen (25 odstotkov). Pomagale bi edino velike naklade, kar pa zaradi skromnega slovenskega kulturnega prostora ni uresničljivo. Vendar se da doseči »pokritvanje« že pri nakladah nad 10.000 izvodov. Pri Mladinski knjigi izhaja v takšni nakladi zbirka Sinji galeb, Kondor, Cebelica, Zenit. Zanimiva je primerjava z založbami na Zahodu. Tisk povprečno znaša 14 odstotkov, honorarji 7—10 odstotkov, knjigotrški rabat 50 odstotkov. Pri Mladinski knjigi so te številke drugačne: tiskarski stroški — 45 odstotkov, honorarji 10—18 odstotkov, rabat — 10—25 odstotkov. Posebno zadnja številka onemogoča efektivno prodajo. Resen pomislek sproža tudi vprašanje poštine. Ti stroški so ob zadnjem povisvanju toliko narasli, da znašajo pri knjigi, ki stane 200 dinarjev, 100 dinarjev (priporočena pošiljka), pri Zenitu, ki stane 400 dinarjev, tudi 100 din itd. Na sestanku z direktorjem poštne skupnosti so založbe protestirale proti tako visoki poštini, pa jim je direktor odgovoril: »Ustanovite konkurenčno pošno podjetje!«

Pri Mladinski knjigi so mi postregli tudi s primerom. Knjiga Pomaranče iz Maroka (Zenit) stane v prodaji 400 din. Natisnili so 10.170 izvodov. Stroški tiska in papirja znesejo 2.075.000 din, stroški prevoda 201.000 dinarjev, kar je skupaj 2.276.000 dinarjev. Založniškega minusa pri tej knjigi (pozor — broširana knjiga, velika naklada!) imajo 262.261 dinarjev. Poslovanje tako velike založniške hiše, kot je Mladinska knjiga, je gotovo zelo zamotano. Prav gotovo je, da takšno poslovanje zahteva izkušenih urednikov, izkušenih komercialistov in pravnih analiz. Teh menda pri Mladinski knjigi ni ravno dosti. Prav tako je sodelovanje urednikov pri sestavljanju programa minimalno. V glavnem je odvisna usoda te ali one knjige od besede enega samega človeka. Tako je tudi s slovenskimi avtorji, ki le malokdaj in z nesrečno roko izbrani pridejo v programe založbe. Tem avtorjem je reforma brez dvoma najhujše zalogla.

(se nadaljuje)

—dr

Francoska univerza na tapeti

Povzetek nekaterih, tudi za nas aktualnih stališč iz ankete, izvedene med najvidnejšimi francoskimi univerzitetnimi delavci.

Situacijo v francoskem visokem šolstvu je najbolj ustrezno označil Max de Ceccaty: »Če verjamemo Leninovemu stavku — kadar vzalovi univerza, vzalovi vse, potem nam nemir, ki trenutno vlada na različnih področjih nacionalne vzgoje, naznanja predrevolucionarno stanje. Toda marsikdo bi se zlahka potolažil ob propadu tega gibanja, če bi se spremenilo v nepovezane pretrese. Zato postaja nujno obvladanje tega pojma, obvladati pa ga morajo tisti, ki jih neposredno zadeva. Vse se je začelo z zahtevo, ki jo je družbena praksa postavila pred univerzo, da namreč mora postati nosilec znanstveno-raziskovalnega dela.«

Raziskovanje predstavlja osrednjo os poslanstva visoke šole, a ne zato, ker profesorji baje opravljajo pravzaprav dva poklica, ob pravem učiteljskem še drugotnega — poklic raziskovalca. Prvo mesto gre raziskovanju zavoju tega, ker raziskovanje v svojem bistvu zahteva dinamiko, gibčnost in prilagajanje, ki morajo biti temelj — brez dvoumnosti in razprav — poslanstvu tega pouka. Nikakor torej ne gre za ustanavljanje vseh mogočih fakultetnih, šolskih itd. laboratorijev na isti ravni kot ustanavljanje bolj ali manj specializiranih organizmov, od katerih upravičeno pričakujemo določeno neposredno produktivnost. Raziskovanje na univerzi se podreja istim imperativom rentabilnosti, vendar v širšem načrtu, v katerega je izrecno zajeta tudi poživitev pouka, notranja in zunanja, s pomočjo duha, ki vlada po njegovi zaslugi. To raziskovanje državi ni opravičilo nekega telesa, ki bi se prilagajalo okolju z zakonom računa, elektronskimi mikroskopi in etnografskimi odpravami. To je narava samega tega telesa, ki bi obstajalo sicer tudi brez nje, a ne bi živelo... kakor bi — tedaj tudi ne živela združljiva kultura v pouku brez vira in avanturah brez pedagogik.

Ob vsakem drugačnem koncipiranju univerze, ki ne upošteva elementa znanstveno-raziskovalnega dela, se sproži cel sklop problemov okoli načrtovanja profila diplomanta, njegove strokovne in družbene angažiranosti. Ceccaty opozarja: »V največji meri mladi fantje in dekleta, ki obiskujejo univerzo, nadejajo postanejo tisto, kar iz njih napravimo. To je njihova opravičilo in njihova obsodba. To pomeni, da morajo učitelji in odgovorni učenci opraviti neko skupno delo, da morajo potegniti za seboj vso univerzo, da pa se morajo že na začetku odrediti z izvanjskih svojih glasov z motivacijami svojih okolij.«

Pierre Papon razpravlja o razmerah na visokih tehniških šolah. »Natečaj so najslabše sredstvo selekcije in usmerjanja, kar jih lahko obstaja; faktor sreča ima pri preizkušnjah velikansko vlogo, dejansko gre za eleatorno sredstvo usmerjanja.« Papon postavlja tudi vprašanje profila tehniškega strokovnjaka: »Določimo poglavitne cilje poučevanja na šolah za inženirje. Pri tem pouku ločimo tri faze, ki pa se lahko prepletajo. Prva faza prinaša dopolnilno znanstvenih informacij, ki

so inženirji nujne — matematika, obča fizika itd. Naloga te faze je prej oblikovanje, kakor pridobivanje znanja, študenta pripelje v grobem na nivo prve stopnje. Druga faza vsebuje pridobivanje tehnike, katere obvladanje je nujno inženirju, ki mora biti polivalenten. Končno si študent v zadnjem letniku pridobi poznavanje industrijske uporabe znanja. To področje pa je dovolj prostorno, da opravičuje obstoj različnih opcij.

Pouk bi moral imeti tri dopolnjujoče se oblike, predavanja, dokumentarnost in aktivnost. Učni tečaj ustreza predavanjem ex cathedra; predavana snov mora biti izbrana tako, da ustreza točno določenemu cilju, bodisi ker koristi oblikovanju duha bodisi ker omogoča nadaljnji pouk. Vse zastarelo, kar je izgubilo smisel obstanka, je treba odpraviti. Nujno je, da imamo od profesorju še določeno število študentov, ki bodo z majhnimi skupinami učencev predelovali kočljive točke predavanj. Prav tako je potrebno pomnožiti število vaj, ki so sredstvo, da se priklopljemo do stvarnosti. Tu se vmeša dokumentarni pouk, ki naj dopolni predavanja; razmnoženi tečaji ali popolnejša dela naj širijo predavanja, vsebujejo uporabo, naj širijo razpouk, naj vsebujejo bibliografijo.

Vaje, ki predstavljajo aktivni del pouka, morajo biti zasnovane kot priložnost, kjer naj se bodoči inženir osebno potruži, da si izdelata metodo raziskovalnega dela. Pri tem pouku je študenta možno privabiti na delo v ekipi. Staž je nadaljnji vidik tega aktivnega pouka, njegova vključitev v šolsko dobo je zaželen s pogojem, da je skrbno pripravljena. Treba je še podčrtati, kako potrebno je dati bodočim inženirjem tudi ekonomsko in socialno vzgojo, ki pa ne sme biti izključno knjižna, pač pa mora študenta povezovati z zunanjim svetom.

Dejansko stanje pa je takšno, da diplomanti občudujejo, ker je bilo njihovo bivanje v inženirski šoli le čas, ki ga je treba prebiti, ne pa resnična priprava na življenje in poklic.«

I. C. Payen zatrjuje o selekciji v izobraževanju, da je to relativna družbena segregacija vse do tle, dokler ne bomo imeli vsi izenačenih možnosti za univerzitetni študij. Vendarle pa je pred univerzo dilema, ali naj žrtvuje pouk posameznika pouku množice? Ali naj — in to vprašanje je zdaj poglavitnega pomena — omejuje vpis na fakultete in uporabi načelo predhodne selekcije?

Francoski nacionalni sindikat visokega šolstva je mnenja, da mora omejevanje števila študentov — če že mora priti do njega — temeljiti na revalorizaciji baka-lavrea (francoske srednje šole) in predvsem na predhodnem in trajnejšem usmerjanju na ravni srednjega šolstva, ne pa na načelu nekega sprejemnega izpita.

Enega najtehtnejših prispevkov je v francoski univerzitetni razpravi dal Emile Bonpareyre. »Predstavljamo si zelo poenostavljeno sliko funkcij, ki jih dejansko ima vsakršen sistem visokega šolstva, kakor hitro obstaja kot takšno, zlasti se v industrijski družbi. Univerza prinaša znanje in uporabo znanja, pa tudi normativno usmerjanje, ki skuša poučiti mlade ljudi o njihovih nalogah odraslih ljudi. Z

diplomami in izpiti, na katerimi ima monopol, podeljuje univerza status posameznikom in kulturnim dobrinam. Seveda različni sistemi poučevanja ustvarjajo s svojimi nalogami hierarhije, ki so vsakikrat specifične. Tako na primer vidimo, da ameriški sistem se širše prenaša normativne usmeritve, torej pripravljajo na državljanske in družinske naloge, in izrecno pripisuje pouku vrednote globalne družbe, medtem ko francosko visoko šolstvo spoštuje avtonomnejše, bolj strokovne vrednote, npr. norme, ki so lasne raziskovanju ali poklicu intelektualca... Nobenega dooma ni, da je naša univerza bolna; pedagoški proces vzbuja isto neugodje pri študentu in profesorju; profesorji občudujejo neprestano nižanje nivoja pri svojih učencih, študentje pa začnejo obžalovati isto pri profesorjih; redno naraščanje števila učencev in profesorjev ne prinaša ustreznega naraščanja števila diplom. Nelagodnost je vsakdanji kruh. Vsakdo, ki pride mimo, ponuja svojo bolj ali manj zavzeto diagnozo; tu najde priložnost, da strese svoje stare zamere, ali da meče svojo jezo na maralo, ki je ne dojema. V vsem tem razponu samosvojih mnenj tiste diagnoze, ki hočejo biti najrigoroznije, niso vedno najbolj dobrodošle. Nikakor pa ne bomo pridobili veliko, če bomo skušali predelati univerzo po vzorcu industrijskega podjetja ali delavskega sveta.«

Bistvena možnost, pa tudi ovira za preobrazbo visokega šolstva, je univerzitetni profesor. »Po eni strani je profesor uradnik s homologno kariero v centralizirani administraciji po drugi strani deli obenem s svobodnimi poklicnimi značilnostmi, da nudi dobrine, katerih vrednost ne more adekvatno oceniti le presoja tržišča. Popolnost učnega tečaja je popolnost umetnine; občudujemo ga zaradi njega samega. Njegovo nujno dopolnilo je študent gledalec, glede katerega pa si profesor vendarle pridržuje pravico, da mu na dan izpita očita pasivnost... Univerzitetni profesor je bil dolgo prej kot delavec duševni plemič; ni imel ne odgovornosti denarja, ne odgovornosti moči. Nekeje ob strani je postavjal načela in prepuščal drugim skrb, da iz njih izvedejo politične zaključke. Ni bil koristen in nihče od njega ni zahteval, naj bo koristen. Občevanje z največjimi duhovi preteklosti in sedanjosti mu je prinašalo družbo po njegovi podobi. Če gremo do skrajnosti, kulture ni širil, pač pa jo je utelešal. Z zgledom je dokazoval možnost intelektualnega in duhovnega življenja in njegova dejavnost je bila dragocena sama po sebi, prej kot po svojih učinkih.

Biti univerzitetni profesor je danes poklic in do enake preobrazbe je prišlo pri večini duhovnih poklicev. Poklic, to se pravi delo, z urnikom, z roki in predvsem s »strankami in cilji, ki jih je treba doseči. Čas, ki si ga pridržimo za razmišljanje, »prosti« čas, brez opredeljenega učinka in brez določenega cilja, se počasi spreminja v delček razvedrila, ki si ga skuša ohraniti vsak zaposlen človek. Njegova naloga ni več opredeljena z njegovim osamljenim izpopolnjevanjem. Tudi on mora pokazati rezultate.«

Povzel Francj Pivec

Tone Lapajne, Barjanec

Počasna gradnja stanovanj za študente

V Ljubljani trenutno študira okoli 10.000 študentov. Če poskušamo ugotoviti, kakšna je možnost, da si študent zagotovi posteljo v enem od študentskih domov, ugotovimo porazno stanje. Kapacitete vseh domov so v primerjavi s številom študentov izredno skromne. Prehod na tak sistem študija, ki bi dopuščal za vse enak položaj, je zato verjetno zelo daleč. Sistem koležov, ki nudi zelo dobre razmere za študiranje, je pri nas še vedno le lepa perspektiva. Verjetno smo v Ljubljani na enem od prvih mest po raztresenosti in neracionalnih lokacijah univerzitetnih objektov. Študentski domovi so zelo oddaljeni drug od drugega, povrh tega pa še od skoraj vseh fakultet. Pri gradnji novih objektov se je premalo razmišljalo o tem, da bi bilo dosti ceneje, če bi tudi v Ljubljani zgradili tako imenovano univerzitetno mesto. Če samo pomislimo, da ima dom visoke šole za zdravstvene delavce kapaciteto 130 postelj in lastno menzo, je jasno, da bi lahko v študentskem naselju, kjer na primer menza še zdaleč ni polno izkoriščena, pripravili dnevno 130 obrokov več pri neznatnem povečanju obratnih stroškov. Ni mi jasno, zakaj so zgradili visoko šolo za politične vede ter njen dom popolnoma izolirano od ostalih domov in šol. S tem ne mislim samo lokacijsko izolacijo, ampak tudi pedagoško in družbeno. Bodoči vodilni družbeni delavci, kar, sodeč po dosedajni praksi, sedanjí slušatelji te šole nedvomno so in bodo, bi se na vsak način morali v veliko večji meri vključevati v družbeno politično ter kulturno življenje na študentski. Tega za sedaj ne moremo opaziti, pa

zaradi oddaljenosti šole iz centra mesta še nekako razumljivo.

Raztresenost domov je posledica tega, ker imajo tako kot Akademski kolegij in Oračnov dom še stare prostore, ki so za bivanje študentov že neprimerni. Govorice, da se bo kolegij preselil (kam, ni povedal nihče), so se poleg še posebej po reformi, ko ni sredstev niti za zadovoljitev najnujnejših potreb po gradnji novih kapacitet v naselju. Letos bi se naj namreč zgradila v naselju stolpnica s 160 posteljami. Trenutno stanuje v vseh domovih 2650 študentov in če bi se gradnja stanovanj nadaljevala z isto naglico kot letos, bi za zadostitev potreb ostalih 7300 študentov rabil še okroglih 45 let. Žal pa statistike predvidevajo, da bo število študentov že do leta 1970 naraslo na 15.000, zato se bo verjetno še precej študentov stiskalo po privatnih sobah, kjer morajo plačevati ekonomske najemnine. Pred novimi gospodarskimi ukrepi so bili neredki primeri, da so nekateri privatniki plačevali najemnine za svoje stanovanje nižje kot podnajemniki. Pogosto se sprašujemo, če se res ne da proti takemu načinu nič napraviti. Jasno pa je, da bo ta pojav še dolgo eksistiral v praksi, če ne bo zadosti kapacitet po domovih. Torej je za zdaj ta problem skoraj nerešljiv.

Se celo obstoječi domovi so se znašli v zelo težki situaciji, ker so se po 1. avgustu močno povečale cene komunalnih storitev, električne energije in potrošnega materiala. Zanimive so velike razlike, ki nastopajo v ekonomskih cenah stanovanj po posameznih domovih. Ker pa prejema domo-

vi dotacije in so ekonomske možnosti za študente po večini precej izenačene, je dejanska cena, ki jo študentje plačujejo, zelo izenačena. Giblje se od 2970 v kolegiju do 8000 din v domu VSPV.

	ekonomska cena	za študente
Naselje	6323	3800
Kolegij	4170	2970
Internat VSZD	6125	2560
Višja gosp. šola	6500	4000
VSPV	26128	6294

Za primerjavo še cene v študentskem domu v Mariboru:

Ekonomska stanarina znaša 9250 din, študentje pa naj bi plačevali 5000 din.

Ker domovi prejema republiško dotacijo in se delno financirajo tudi od izrednih dohodkov v počitnicah, so stanarine za študenta precej nižje, kot če stanuje privatno. Vendar je potrebno opozoriti, da bo kljub dotacijam nastal v proračunu za leto 1965 pri študentskih domovih skupni primanjkljaj v znesku 61.173.000 din. Upajmo pa, da ga ne bomo morali pokriti študentje iz lastnega žepa.

Razlike med ekonomskimi cenami v posameznih domovih delno izvirajo iz tega, ker so bili v novejših domovih večji gradbeni stroški, zato je njihova amortizacija večja, delno pa vpliva tudi dejstvo, da ima na primer dom VSPV tri profesionalne vratarje, medtem ko v ostalih domovih opravljajo vratarsko službo študentje sami. Prav tako je s čiščenjem sob. Omejení dom ima namreč zaposlenih sedem snazilk. Vendar študentje te šole niso prizadetí, ker plačujejo komaj četrtino ekonom-

ske stanarine. Zdi se, da to ni najbolj pravilno, ker večina študentov na tej šoli študira z nadpovprečnimi stipendijami, ki precej presegajo študentove dohodke. Pa vendar se je v letošnjem letu prijavilo za Naselje nekaj študentov VSPV, ki so bili odklonjeni. Vprašujem se celo, ali je potrebno, da dom sploh vzdržuje tako številno osebje, medtem ko drugi domovi nimajo sredstev niti za funkcionalne izdatke.

Sedanja situacija na področju študentskega standarda, še posebej kar se tiče kapacitet domov, torej nikakor ni rožnata in zahteva takojšnje in temeljite rešitve. Nedavni sklep univerzitetnega sveta, da se v naslednjih nekaj letih vsa razpoložljiva sredstva usmerijo v graditev študentskih domov, je zato umesten in nujen. Čeprav tudi fakultetam manjka nekaj najnujnejših prostorov za normalno delo, je študentu vsekakor treba takoj ustvariti razmere za nemoten študij. To pa bo zahtevalo maksimalne napore univerzitetnih organov za zagotovitev sredstev, ki so v zadnjem času za investicije zelo omejena. Racionalizirati bo treba gradnjo domov s tem, da se kolikor mogoče strmejo v enotno naselje, ki bi zahtevalo minimalne izdatke za komunalne storitve. Pogovori, da naj bi se domovi združili pod enotno upravo, so očitno še vedno samo na ravni diskusij. Na tak način bi bilo manj zlorab pri sprejemanju v domove. Do sedaj so se vsako leto čuli ugovori, da stanuje v domovih mnogo preveč takih, ki ali zaradi študijskih (ne)uspehov ali drugih pogojev ne ustrezajo kriterijem sprejemanja v domove.

Ivo Marek

ZAKAJ V EMIGRACIJO?

S sprostivijo družbeno političnih mer, ki so še do nedavnega veljale za odhod naših državljanov v inozemstvo, se je legalizirala pri nas tudi nova praksa odhajanja. Pomanjkanje deviz in razmeroma močna notranje politična diferencija prva leta po vojni, poleg tega pa še velika konjunktura na trgu delovne sile, so bili vzroki, da ekonomske emigracije pri nas skoraj nismo opazili, vsaj legalno ne. Tudi nezaupanje naših takorekoč standardnih odjemalcev viškov delovne sile do naše družbeno politične ureditve je botrovalo, da je emigracija, kolikor je bilo v zadnjem desetletju, napravila državi več škode kot koristi. Prvi povojni emigranti zato ne sodijo v kontekst tega zapisa, ker so odšli zaradi posebnih vzrokov, ki so splošno znani.

Afirmacija naše države v tujini, pa tradicija, ki je že stara (primer Prekmurja in sezoncev) sta v zapadni Evropi ponovno povzročili zanimanje za uvoz delovnih rok s področja SFRJ. Določeni premiki delovne sile z enega na drugo gospodarsko območje so vedno obstajali in so več ali manj normalni.

Majhna stopnja industrializacije in velik odstotek ljudi, ki se ukvarja s kmetijstvom, povzroča vsem razvijajočim se državam obilo glavobola, kajti družbeni proizvod take države se izredno težko vključuje v proces mednarodne delitve in menjave. Pač pa lahko trdimo, da tempo industrializacije, specializacije in mehanizacije, ki smo ga doživeli pri nas po vojni, nujno zahteva tudi povečevanje produktivnosti živega dela, ki zato pritiska na trg v obliki premikov delovne sile. Naša industrija je v prvih letih po vojni z lahko absorbirala odvečno delovno silo s kmetijskih področij, ki so se v pomenu organizacije dela modernizirala. Toda ta pojav je razumljiv le zato, ker je industrija hkrati večala le obseg svoje produkcije, ne pa obenem tudi produktivnosti družbenega dela.

Da so vsi ti pojavi igrali veliko vlogo tudi pri vključevanju naše države v mednarodno delitev dela, je jasno in precej znano. Decentralizacija upravljanja gospodarstva in očitna tendenca prodora na svetovni trg, ki se kaže zadnja leta, pa sta zavrli povpraševanje po delovni sili, kar je ekonomsko edina alternativa za večanje produktivnosti, v konkretnih pojavnih oblikah pa pogosto družbeni eksces.

Ekonomska emigracija je zlasti v Prekmurju zavzela izredno široke meje med kmečkim prebivalstvom, v ostalih predelih Slovenije ali celo države pa manj, a zato v dosti bolj škodljivih oblikah. V Prekmurju se celo opazi, da je z odhodom najbolj vitalne delovne sile padla kmetijska proizvodnja.

Problem zase pa so odhodi inteligence in študentov.

Naše ravnanje, ki ni v skladu z družbeno ekonomsko teorijo, pač pa zelo pogosta družbena praksa, da naša podjetja zlasti v zadnjih dveh letih nekajkrat premislijo, preden sprejmejo v delovno razmerje strokovnjaka z višjo ali visoko izobrazbo (gre

predvsem za tehnične strokovnjake), je izredno škodljivo ter nezdržljivo s kratkoročnimi, še manj pa z dolgoročnimi plani socialistične skupnosti. Solanje enega strokovnjaka na ljubljanski univerzi stane družbo ogromno denarja. Če upoštevamo stvarno stanje, bi proizvodnja strokovnjake tudi nujno rabila. Škoda je zato še veliko večja. Denar, ki ga investiramo v formiranje določenega profila strokovnjaka, tako enostavno vržemo v vodo. Razumljivo je, da predstavlja za neko podjetje v tujini naš strokovnjak izredno ceneno naložbo. Četudi ga neracionalno uporabi v procesu produkcije na nižjem delovnem mestu, kot zahteva ponudnikova formalna izobrazba (politično ekonomske termine uporabljamo zato, ker v resnici gre za precej nečedne blagovno-tržne odnose), je še vedno cenejši kot domači strokovnjak. To zato, ker ne postavlja realnih zahtev po dohodkih konkretne sredine, v kakršni se nahaja, in ker vanj ista družbena skupnost ni vlagala nobenih sredstev za reprodukcijo delovne sile. Pojav je skoraj istoveten s pojavom preplačevanja študentov znotraj naše države, le da ima za kupca še eno prednost, namreč, da niti posredno ni ničesar prispeval za izobrazbo. Torej bi šlo, če ne bi slučajno obravnavali »predmeta«, ki ima »slučajno« razum in zavest, za nekorektno poslovno odnose, naravnost rečeno, za tatvino. Ker pa pri tem »blagu« govorimo o zavestnem opredeljevanju, opisani pojav ni več pojav, temveč za našo družbeno prakso proces in to zelo škodljiv proces, ki mu je potrebno poiskati korenine ter jih po možnosti spodrezati. Odnosi in tem procesu pa zaradi zavestnega faktorja prehajajo okvire tržno-ekonomskih odnosov ter se formirajo v družbene kot eksces. Namenoma nisem obravnaval študentov, ki predstavljajo v teh gibanjih velik odstotek, ločeno, ker se mi zdi, da so vzroki preseljevanja identični.

Premajhna ekonomska stimulacija strokovnjakov pri nas je pač eden izmed vzrokov, ni pa edini, niti glavni vzrok. Prepočasna reelekcija vodilnih kadrov v znanstveno raziskovalnih institucijah in podjetjih onemogočata strokovnjakom normalno vključevanje v družbeno ekonomske procese, ker so zanje meje njihovih reakcijskih norm preozko postavljene. Ker to implicira tudi destimulativne elemente za njihov osebni dohodek, je razumljivo zmanjšana tudi njihova lastna aktivnost in želja po večjem vključevanju v taiste procese. Če temu pravijo nekateri bojazen pred šolanimi kadri, mi je pač vseeno.

Bojim se, da bo v sedanjih situaciji še marsikdo odšel s trebuhom za kruhom, verjetno ne zaman. Toda poudariti moramo, da je bil cilj gospodarske reforme predvsem uvajanje znanstvenega dela v prakso, kar pa opisani proces onemogoča. Čez nekaj let se ob sedanjem tempu izseljevanja lahko zgodi, da bo naša univerza producirala le še strokovnjake za naše sosede.

Zanima me, kdo jo bo potem finansiral. —

Ivo Marek

MRAČNI BLIŠČ BLAGINJE

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

III

Ta človekov položaj je v pogojih izredne in še zmerom rastoče blaginje povzročil, da je danes velika večina Svedov politično pretežno pasivnih. Ustavljen politični režim ustvarja možnosti za optimalno ureditev družbe, v kateri so prizadevanja za čim višjo življenjsko raven gotovo uspešna. Zgrajen gospodarski sistem in miren razvoj gospodarstva sta Švedski omogočila izredno ugoden položaj na mednarodnem tržišču; bogastvo se steka v državo, ki cvete. In posledice? Lenin piše spomladi 1916: »Imperializem... ustvarja ekonomsko možnost za podkupovanje vrhnih slojev proletariata... krepi oportunitizem.«

»Oportunitizem« pa ni samo narastel in potem zgnil kot bolezenski tvor, kakor je predvideval Lenin, pač pa je zajelo buržoaziranje proletariata v našem imperialističnem stoletju prav neverjetne razsežnosti; tako danes na Švedskem komaj lahko še govorimo o proletariatu: to je družba srednjega razreda. Kot večina razvitih zahodnih družb, ki so v tej lastnosti istega tipa, švedska družba kot celota eksploataira svetovni proletarijat, ki ga danes predstavljajo razvite in razvijajoče se družbe. To lahko opaziš tudi neposredno na Švedskem, kjer neprestano srečuješ pojav, ki ga je Lenin takole opisal: »Med posebnosti imperializma... sodita zmanjšanje emigracije iz imperialističnih dežel in povečanje imigracije... v te dežele iz bolj zaostalih dežel z nižjo mezo.« V vseh tovarnah, ki so nam jih pokazali med bivanjem na Švedskem, je bilo zaposleno izredno veliko število delavcev iz Grčije, Jugoslavije, Italije in drugih manj razvitih področij Evrope.

Zdaj smo prišli do temeljne značilnosti švedske družbe; ljudje so v glavnem »zadovoljni«. Razumljivo je, da to niso tla, kjer bi se lahko razmahnila politična levica. Levčarske težnje so malo močnejše samo med študentsko mladino — tu pa imajo izrazit intelektualističen značaj: abstraktnost, individualizem in izredna nazorska diferenciranost (le malo mladih je formalno članov KP; večina se raje razglaša za trockiste, maocetungiste in baje je tudi precej »titoistov«).

V drugem odstavku tega spisa sem zapisal domnevo, da so vsa zavestna prizadevanja švedske družbe usmerjena v blaženje napetosti, ki jih poraja temeljno protislovje blagovne produkcije. Po tem, kar sem povedal v tretjem odstavku, je ta domneva konkretnjša. Zelo nazorno pa jo ponazarja način integriranja posameznikovega dela v družbo, ki ga srečamo v večini razvitih kapitalističnih dežel, in ki je prav vzgladno urejen na Švedskem: namreč davčni sistem. Obdavčenje je zelo visoko in progresivno narašča z višino prejemkov, država pa s temi dohodki finansira družbene in druge službe, ki zagotavljajo državljanu varno in

udobno življenje. Državljeni in država so v kupoprodajnem odnosu in posameznik se integrira v družbo posredno prek denarja, tega abstraktno-kvantitativnega znamenja svojega dela. Na Švedskem je ta sistem, ki je seveda v dani družbi edino mogoč, izredno dovršen in uspešen, tako da bi bil vreden podrobnejše analize ravno s pravkar orisanega stališča.

IV

Značilnosti družbene strukture se na poseben način izražajo v švedski politiki. S svojo nevtralnostjo se je Švedska ognila najstrašnejših vojnih katastrof. Nekateri ji zamerijo, da se ni angažirala v zadnjem svetovnem spopadu in da je do neke mere celo paktirala s fašistično Nemčijo, vendar mislim, da je to ravnanje s stališča kapitalističnih držav popolnoma razumljivo; ne morem razpravljati o tem, kakšni interesi so odločali, da so se zahodni zavezniki spustili v vojno, toda švedska logika se mi zdi tale: ocenili so, da ni v interesu njihovega kapitala in nacionalnega gospodarstva, da bi se udeležili vojne — in kaže, da se niso zmotili. Skepanje zveni cinično, vendar je verjetno, saj vemo, da so bili npr. tudi v Veliki Britaniji ljudje, ki so mislili podobno.

Danes je švedska nevtralnost sicer v vseh pogledih naslonjena na zahod, vendar izrazito miroljubna in celo pasivna do nekaterih perečih svetovnih problemov. To ji omogoča, da se lahko uspešno gospodarsko uveljavlja na področju razvijajočih se dežel, predvsem v Afriki. Nerazvitim deželam je namenjen poseben razvojni program (SIDA), vendar brez vsakršnih političnih pritiskov ali teženj. Ta politika temelji na čistih in poštenih ekonomskih računih in pri njej, kot se zdi in kot je splošna ekonomska zakonitost, razvitejši v določeni meri profitira. Lahko bi celo domnevali, da Švedska, ki je vendarle šibkejša od drugih gospodarskih in političnih velesil, s to politiko na aktualnih področjih prav uspešno stopa v korak s svojimi konkurenti, ki uporabljajo brutalne in manj spretno metode. — Po vsem, kar sem napisal, se mi vsiljuje tale sklep: švedska družba se je razvila do maksimuma, ki je mogoč v okviru kapitalistične blagovne produkcije (upoštevati je treba relativnost tega avtoritativno zvencenega stavka!). Ta sklep dopolnjujejo nekatera spoznanja:

— človek v taki družbi ne more prerasti svoje razknanosti, enostranskosti in vseh protislovij, ki jih poraja blagovna produkcija; zato se ne more uresničiti kot družbeno ustvarjalno, praktično bitje;

— ta protislovja pa se v zavestni ne kažejo v svoji ostrini, ker se je človek nekako sprizajnil in se nasečil v danem okviru, ki ga ureja s sistemom družbenih določil in norm, ki nudijo varnost in udobje;

— revolucionarna preobrazba take družbene

strukture se zdi glede na sedanje stanje utopična, posebno, ker je družba kot celota v neki meri kolektivni izkoriščevalec. Razvoj materialne baze torej res ne vpliva tako mehanično na razvoj človekove zavesti in družbenih odnosov.

Če so ti sklepi pravilni, so za nas izredno pomembni iz dveh razlogov: če lahko malo primerjamo z velikim, se danes v slovenski družbi vse različneje pojavljajo nekatere posebnosti, ki so tako značilne za švedsko družbo; to so prav tiste razsežnosti, ki so si z našim konceptom socializma v nasprotju in utegnejo precej uspešno ovirati njegovo uresničitev. Torej je ostrni naslov tega spisa vsaj v tem pogledu upravičen.

Povrhu tega zgornje ugotovitve prav v jedru prizadevajo običajne predstave o svetovnem procesu komunizma. Ta boj se nam zdaj kaže veliko bolj zapleten in veliko težji, kot smo bili navajeni misliti. Zato pa je napadalnost naslova tem bolj upravičena.

Rastko Močnik